

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПОЛОЖЕНЬ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ СТАН ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF REGULATIONS WHICH REFLECT THE STATE EVALUATION OF INNOVATION DEVELOPMENT OF GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTION AT DIFFERENT STAGES OF PEDAGOGICAL EXPERIMENT

Анотація. У статті систематизовано результати експериментальної перевірки положень, що висвітлюють стан оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на різних етапах педагогічного експерименту

Ключові слова: положення, стан оцінювання, інноваційний розвиток загальноосвітнього навчального закладу,

В статье систематизировано результаты экспериментальной проверки положений, которые освещают состояние оценивания инновационного развития общеобразовательного учебного заведения на разных этапах педагогического эксперимента

Ключевые слова: положение, стан оцінювання, інноваційне розвиток общеобразовательного учебного заведения

In the article, the results of the statements experimental check which demonstrate the state of the assessment of the comprehensive secondary institution innovative development at different levels were systematized.

Keywords: state of assessment, comprehensive secondary institution innovative development.

Актуальність дослідження. Розроблення методологічних прийомів внутрішньошкільного оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу показало, що прагнення суб'єктів управління здійснити його кваліфіковано є безпосередньою детермінантою їхньої діяльності з використанням системного аналізу. Він і сьогодні залишається одним з оптимальних аналітичних підходів у процесі вивчення як окремих педагогічних явищ і процесів, так і при вивченні освітніх (педагогічних) систем.

Аналіз досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток загальноосвітніх навчальних закладів потребує оперативної організації оцінювання його стану. Методологічним регулятивом, який у процесі дослідження означеної проблеми виконував роль позаемпіричного критерію, є науковий доробок учених відділу інновацій та стратегій розвитку освіти - В. Зоц, К. Гораш, В. Лелюха, М. Миньківської, Д. Пузікова та ін., який висвітлює різні аспекти оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу.

Мета статті: здійснити теоретичну систематизацію об'єктивних знань, отриманих у процесі визначення стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на різних етапах педагогічного експерименту, та їх апробацію.

Виклад основного змісту статті. Загальновідомо, що дієвість будь-якої педагогічної системи [1, 3] характеризують її функціональні елементи: аналітичний, практичний, конструктивний, комунікативний та організаторський. Наявні в педагогічній теорії й практиці визначення поняття «система» включають положення про те, що воно вміщує сукупність елементів з певними зв'язками між ними, які утворюють своєрідну цілісність. Системні утворення живої, неживої та соціальної природи мають спільні ознаки. Зокрема, системи характеризуються певною цілісністю; залежно від характеру обміну матеріальними елементами між системою і навколишнім середовищем вони поділяються на відкриті й закриті - гомеостатичні й гетеростатичні (соціальні системи є гетеростатичними); кожна система є частиною ієрархічної будови навколишнього світу, іншими словами, - підсистемою системи вищого і нижчого рівнів складності; кожна система існує в просторі й часі; згідно з принципом системного підходу її розглядають спочатку у статистиці (як фіксовану в часі), а потім - у динаміці; для соціальних систем характерна ієрархічна структура (С. Гончаренко).

Системний аналіз стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні показав, що: а) означений процес охоплює освітні системи різних рівнів - педагогічні технології, зміст освіти, управління педагогічним процесом, планування і контроль за інноваційним розвитком ЗНЗ тощо; б) він залишається одним з оптимальних аналітичних підходів у процесі вивчення стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу й виробленні на цій основі науково-методичних рекомендацій щодо його здійснення; в) застосування системного аналізу у процесі вивчення стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу передбачає: виділення досліджуваного об'єкта як елемента інноваційної системи; визначення внутрішньої структури досліджуваного об'єкта, його елементів і взаємозв'язків; виділення й поглиблене вивчення елементів інноваційної системи, які розглядаються як її підсистеми; вивчення зв'язків предмета дослідження з іншими елементами інноваційної системи та навколишнім середовищем; попереднє вивчення зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку предмета дослідження, прогнозування його майбутнього стану з урахуванням вірогідних змін навколишнього середовища (*наприклад*, реалізація особистісно орієнтованого навчання спрямовується на побудову освітньої системи антропоцентричної за метою, змістом і формами організації. За цієї обставини алгоритм педагогічних дій учителя будується відповідно до можливостей головного суб'єкта освітньої діяльності з урахуванням мотивації навчання та його особистісної позиції. Відтак основними технологічними етапами педагогічних дій учителя має бути: підготовча робота (аналіз об'єкта, вибір форми та його теоретичне,

методичне, просторово-часове, матеріально-технічне і правове забезпечення); розроблення навчально-методичного супроводу (вибір системотвірного чинника, встановлення зв'язку і залежності компонентів, написання документів; перевірка якості навчально-методичного супроводу); г) знання про педагогічні інновації, які простежуються в системі загальної середньої освіти, та їх кваліфіковане оцінювання є регулятивним механізмом діяльності суб'єктів управління. Вони синтезуються в ідеях, що відображають інноваційні явища і процеси, які визначають інноваційний розвиток загальноосвітнього навчального закладу.

Експериментальна перевірка вищезазначених положень на різних етапах педагогічного експерименту сприяла виокремленню ключових аспектів оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні. Означена процедура вимагала від суб'єктів управлінської діяльності послідовного виконання таких дій: встановити, що інноваційна система є цілісним утворенням, а саме: проаналізувати природу та інтенсивність зв'язків між її внутрішніми елементами, підсистемами та зовнішніми системами (якщо внутрішні зв'язки неістотно залежать від зовнішніх, то система є цілісним утворенням); відокремити аналіз інноваційної системи в статистиці від аналізу цієї ж системи в динаміці (просторі й часі); визначити її місце в ієрархічній структурі між вищим і нижчим рівнями, виокремити як підсистему в зовнішній системі; вивчити її структуру, розглянути її функціонування та зміни в часі; визначити типи систем (детермінована чи статична: I-й тип - юридичні особи, тобто організації, структура яких визначається статутом; II-й тип - неформальні групи людей зі спільними інтересами, ідеями, поглядами); зарахувати досліджувану систему до гомеостатичної чи гетеростатичної; розглянути систему в динаміці (дія соціальних систем у динаміці формалізується з використанням методів прогнозування, планування, програмування та управління).

Як свідчать результати освітньої практики, послідовність виконання цих дій обумовлюється і залежить від стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні, який передбачає кваліфікований аналіз результатів наукової діяльності та теоретичну систематизацію об'єктивних знань про інноваційний розвиток ЗНЗ, отриманих у процесі організації й здійснення педагогічного дослідження з упровадження певної педагогічної інновації у навчально-виховний процес, зокрема: результатів стихійно-емпіричного пізнання педагогічних та управлінських явищ і процесів в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу; наукового пізнання педагогічних та управлінських явищ і процесів в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу.

У процесі визначення стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу проаналізовано емпіричні дані, які були отримані на різних етапах педагогічного експерименту, науково інтерпретовано їх і з'ясовано: 27,5% респондентів із числа опитаних не

пов'язують розвиток навчального закладу з інноваційними процесами, що відбуваються в системі загальної середньої освіти. Позитивними чинниками, що сприятимуть інноваційному розвитку загальноосвітнього навчального розвитку, за їхніми переконаннями, є професіоналізм учителя, можливість широкого обміну міжнародним досвідом і використання Інтернет-ресурсу; негативними – тотальна деморалізація суспільства, досить відчутна деградація людського капіталу, тотальна корупція, що вкоренилася в усіх сферах суспільного життя, та непрофесіоналізм переважної більшості суб'єктів управління; 72,7% директорів та їхніх заступників вважають, що збереження й підтримка діючої системи контролю за діяльністю загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні певною мірою гальмує процес розроблення критеріїв оцінювання його інноваційного розвитку; 78,2% - зазначають, що діюча система навчально-виховного процесу потребує радикальних змін, оскільки вона не виконує належним чином свої функції та не сприяє інноваційному розвитку загальноосвітнього навчального закладу; 61,1% керівників загальноосвітніх навчальних закладів свідомі того, що кадровий потенціал і матеріальна база дещо уповільнюють процес упровадження інновацій; результати педагогічного експерименту засвідчили однаковість думки директорів загальноосвітніх навчальних закладів та їхніх заступників (94,4%) щодо необхідності розв'язання проблеми підготовки суб'єктів управління до оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні (реалізація означеного процесу ускладнюється за наявності таких проблем, як неефективний розподіл обов'язків між суб'єктами управління, нераціональне використання кадрового потенціалу та його професіоналізму, здібностей та інтересів; експериментальна перевірка теоретичних положень щодо управління інноваційним розвитком загальноосвітнього навчального закладу дала можливість визначити ключові моменти оцінювання його інноваційного розвитку з орієнтацією на кінцевий прогнозований результат).

Окрім того, у процесі визначення стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні було з'ясовано:

1. Стихійно-емпіричний процес пізнання педагогічних та управлінських явищ і процесів в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу характерний для 89,2% респондентів із загального числа опитаних (126 осіб). Це свідчить про низький рівень готовності суб'єктів управління до оцінювання інноваційних явищ і процесів, що характеризують інноваційний розвиток загальноосвітніх навчальних закладів та зумовлюють необхідність розроблення критеріїв, за якими вони зможуть відрізнити наукові знання від стихійно-емпіричних. Як приклад приводимо критерії, що характеризують стихійно-емпіричне пізнання: пізнавальну діяльність здійснюють всі, хто займається практичною діяльністю; не існує спеціальних засобів пізнання; знання фіксуються в розмовній мові у формі різних точок зору і тверджень; не існує спеціальних критеріїв для формулювання і

перевірки знань; пізнавальна діяльність не відрізняється систематичним і цілеспрямованим характером, який характеризує наукове пізнання: науково-пізнавальну діяльність здійснюють спеціально створені групи суб'єктів освітньої діяльності; форма її здійснення - наукове дослідження; збільшується об'єм вивчення об'єктів, безпосередньо не включених у практичну діяльність; використовуються спеціальні засоби пізнання - матеріальні, математичні, логічні, моделювання, створення теорій, гіпотез, експериментування; знання (закони, теорії) фіксуються на основі певних критеріїв; використовується не лише розмовна мова, а й спеціально створені символічні і логічні засоби; наукове дослідження носить систематичний і цілеспрямований характер; воно зорієнтоване на вирішення проблем, які свідомо формулюються як мета.

На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії й практики стало об'єктивною необхідністю навчитися моделювати [2] системи (будь-яка система може бути змодельована і має бути керованою, система й управління є тандемом). Теоретичне осмислення цієї проблеми базується на глибокому аналізі фактів та емпіричної вибірки. Так 82,7% суб'єктів управління зазнають певні труднощі в процесі моделювання освітніх (педагогічних) систем за відсутності знань із теорії систем і теорії моделювання; із загального числа опитаних 79,8% респондентів більш за все цікавить процесуальний аспект моделювання педагогічних явищ і процесів (вивчення феномену та накопичення фактів, побудова та вивчення моделі, використання її виходів у практичній діяльності); системний підхід до вивчення інноваційних явищ і процесів передбачає мислення моделями і характеризується мисленням про моделі, оскільки модель є образом системи, який уточнює та відтворює її структуру; на сучасному етапі інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу спостерігається зміцнення його зв'язків із загальнонауковими теоріями, такими, як теорія систем, синергетика, соціологія, інформатика, кібернетика тощо.

За цієї обставини міждисциплінарний характер педагогічних процесів і явищ обумовлює необхідність ґрунтовних досліджень проблем оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу шляхом створення штучних чи природних систем (моделей), котрі імітують істотні властивості їх оригіналу (сьогодні ці сфери наукового знання втрачають свою теоретико-методологічну, прогностичну та перетворювальну функції).

Щоб задовольнити пізнавальні запити суб'єктів управління різних рівнів щодо моделювання педагогічних систем, необхідно розкрити роль і значення моделювання педагогічних явищ і процесів; виокремити сутнісні ознаки процесу моделювання (в педагогічній науці цей процес розглядається в контексті дослідження явищ, процесів або систем об'єктів, що конструюються, через побудову й вивчення їх моделей); проаналізувати методи моделювання, які широко використовуються в педагогічній теорії та практиці суб'єктами освітньої діяльності; визначити функціональне призначення моделей.

Висновки. Теоретична систематизація об'єктивних знань, отриманих у процесі визначення стану оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на різних етапах педагогічного експерименту, дала можливість сформулювати положення, які органічно доповняють теорію і методологію оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу. Серед пріоритетних виокремлено такі:

Критичне осмислення категорій наукового пізнання проблеми оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу уможливило визначення складових системи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу на внутрішньошкільному рівні; емпіричні дані, які були отримані на різних етапах педагогічного експерименту, є яскравим свідченням того, що: інноваційний розвиток загальноосвітнього навчального закладу має стати національною ідеєю, яка об'єднає зусилля суб'єктів управління різних рівнів - органів державної і виконавчої влади, політиків, науковців, практиків і громадськості - на її успішну реалізацію; серед заходів, які найбільшою мірою сприятимуть реалізації інноваційних процесів, визнано розроблення системи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального розвитку, характерними ознаками якої є доступність і патерналізм держави, який має супроводжуватиметься належною фінансовою підтримкою інноваційних процесів.

Оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального розвитку є формою усвідомлення суперечності між уже назрілою необхідністю зміни системи освіти або її елементів і недостатніми умовами щодо реалізації цієї необхідності. Оцінювання будь-якої системи (підсистеми) управління інноваційним розвитком загальноосвітнього навчального закладу свідчить про те, що її ефективне функціонування можливе за умови, якщо знайдено достатню сукупність елементів, необхідних для її життєдіяльності, та забезпечено їх чітку діяльність і взаємодію; оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу з точки зору системного підходу є інформаційним, структурно-комплексним, відкритим, ієрархічним і нерівномірним. Окрім того оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу є компонентом педагогічної й управлінської діяльності - функцією управління.

Оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу має здійснюватися цілеспрямовано й систематично з використанням наявних у педагогічній науці і практиці засобів наукового пізнання. Це дасть можливість зібрати емпіричний матеріал і використати його для отримання нових знань, оскільки емпіричні знання, включені в систему педагогічної науки, втрачають стихійний характер (за цієї обставини наукове пізнання управлінських явищ і процесів в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу має носити систематичний, цілеспрямований характер і свідомо спрямовуватися на реалізацію

означеного процесу). У процесі оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу суб'єктами внутрішньошкільного управління широко застосовуються методи сіткового планування, вивчаються властивості інноваційної системи (підсистеми) з урахуванням основної мети системи освіти - всебічний розвиток соціально активної, творчої особистості, які декомпонуються на низку конкретних завдань, що визначають якісно нові її ознаки.

Виявлення в процесі оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу проблем, що гальмують розвиток певної системи (підсистеми) управління, стимулює її суб'єктів до пошуку нових засобів і можливостей щодо їх подолання, сприяє прогнозуванню очікуваного результату, який формується як проект, що потребує розроблення моделей.

У процесі оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу слід урахувати характер нововведень і технологію їх упровадження (суб'єкти інноваційної діяльності мають не копіювати нововведення механічно, а критично їх оцінювати, відбирати та адаптувати до наявних умов діяльності загальноосвітнього навчального закладу, а головне – продукувати нові знання та активно використовувати їх у педагогічній діяльності).

Складнощі щодо проведення оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу можна пояснити методологічною специфікою галузевого управління: неможливістю проведення багаторазових управлінських експериментів, принциповою неповторністю та унікальністю умов – психолого-педагогічних, організаційних, методичних тощо.

Імперативом діяльності загальноосвітнього навчального закладу має бути проста істина: щоб успішно конкурувати в сучасних, надзвичайно жорстких умовах, потрібно багато знати та наполегливо вчитися. З цією метою в педагогічному колективі слід «відпрацювати» технологію пошуку інноваційних знань, що формують інтерес до інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу (йдеться про конструктивні рішення, технології, ноу-хау, матеріали, інноваційні методи управління, методи і способи навчання тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова В.Н., Денисов А.А. Основы теории систем и системного анализа / В.Н. Волкова, А.А. Денисов. Основы теории систем и системного анализа. Изд. 2 - е. - СПб.: СПб. ГГУ, 1999. - 512 с.

2. Онищук Л.А. Моделювання в освіті // Л.А. Онищук. Моделювання в освіті // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: Зб. наук. пр. / Редкол.: Огнев'юк В.О., Бех І.Д., Хоружа Л.Л. - К.: Університет, 2008. - № 9. - 152 с. - С. 38 - 43.

3. Перегудов Ф.І., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ / Перегудов Ф.І., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ. - М.: Высшая шк., 1989. - 367 с.